

تاثیر بازی بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی

سیدمیلاذ عابدین پور

کارشناسی، علوم تربیتی، پردیس شهید ایزدیناه یاسوج

آموزشگاه شهید افتخاری یاسوج

Miladabedi677@gmail.com

09914820212

چکیده

این مقاله با هدف بررسی نقش بازی بر یادگیری و پیشرفت دانش آموزان دوره ابتدایی انجام شد. روش پژوهش حاضر کیفی و به صورت مروری توصیفی می باشد، که با جمع آوری اطلاعات از طریق کتاب ها، مجلات و مقالات مختلف انجام شده است. بر اساس یافته های به دست آمده بازی و تفریح حق کودک در هر جامعه ای است، که مسئولان هر جامعه ای برای رسیدن کودک به حق خود باید تلاش کنند. بازی های گوناگونی وجود دارد که یکی از آن ها بازی های آموزشی می باشد. انواع این بازی ها در رشد جسمی، اجتماعی، عقلانی و عواطف می توانند موثر واقع شوند. پس در نتیجه مهم ترین سرگرمی کودک، بازی است، همچنین بازی در رشد همه جانبه قوای ذهنی، جسمی، شخصیتی و اجتماعی او نیز موثر است.

کلمات کلیدی: کودک، بازی، آموزش، احساسات، دانش آموز.

۱- مقدمه

به هر فعالیت جسمی یا ذهنی هدف داری که به شکل گروهی یا فردی انجام می شود و موجب کسب لذت و ارضای نیازهای کودک شود «بازی» می گویند (حسینی نیاز، ایلوخانی، آرانپور، ۱۳۹۵). بازی یکی از مهم ترین روش های یادگیری کودکان می باشد. کودک از طریق بازی نه تنها لذت می برد بلکه احساسات و عقایدش را به راحتی بروز می دهد و زندگی کردن را می آموزد. بازی در دوره پیش دبستانی و ابتدایی، برای رشد همه جانبه کودک ضروری است (انصاری اردلی، رئیسی اردلی، ۱۴۰۰). بازی علاوه بر این که یک نوع سرگرمی است، جنبه آموزشی و سازندگی نیز دارد و در برخی موارد اشتغال کودک به بازی بیش از ارزش خواندن کتاب است. کودکان در خلال بازی ها به ویژه بازی های آموزشی، به مفاهیم ذهنی جدیدی دسترسی پیدا می کنند و مهارت های بیشتر و بهتری را کسب می نمایند. آنان به کمک بازی تجارب ارزنده ای به دست می آورند. در حین بازی مطالب آموختنی، بدون فشار و با میل و رغبت فراگرفته می شود (اعظمی، جعفری، ۱۳۸۸).

اسباب بازی شوق زیستن را در وجود کودک بر می انگیزد و موجب پرورش قوای جسمی، ذهنی، روانی، عاطفی، اجتماعی و برقراری ارتباط با دنیای بیرون می شود. مسئله مهم این است که بازی و اسباب بازی ها باید متناسب با ویژگی های سنی، رشد جسمی و روانی کودک باشد تا اثرات مفید و سازنده را داشته باشد وگرنه بعضی مواقع ممکن است اسباب بازی به دلیل عدم تناسب با ویژگی های سنی و رشدی کودک، او را دچار شکست های متعدد و در نهایت احساس حقارت کند که در این صورت، آن اسباب بازی برای کودک مضر است (ضرابی شیرآباد، ۱۳۹۵). کودک یک موجود زنده است و هر موجود زنده ای باید فعال باشد، بازی هم برای کودک یک نوع فعالیت و کار می باشد. اسلام نیز به نیاز طبیعی کودک توجه داشته و دستور می دهد او را آزاد بگذارد تا بازی کند. بازی ها شیوه ای بسیار جذاب در یادگیری هستند و فضایی امن و بی خطر را برای فراگیران فراهم می نمایند تا آن ها در دنیایی شبیه دنیایی واقعی و بدون ترس از شکست، خطا کنند و تصمیم بگیرند (مهدی مقدم، مهری، ثالث موید، ۱۴۰۱). ویژگی های خاص بازی و فواید گوناگون آن در رشد همه جانبه قوای ذهنی، جسمی، شخصیتی و اجتماعی کودک باعث شده تا توجه تعداد زیادی از متخصصان تعلیم و تربیت به چگونگی نقش بازی در امر آموزش کودکان معطوف شود. بازیهای آموزشی از جمله روش هایی هستند که استفاده از

آنها برای فعال کردن دانش آموزان و ایجاد خلاقیت در آنها، یکی از مباحث اصلی و تخصصی حوزه آموزشی را تشکیل می دهد. بازی آموزشی یکی از موقعیت های یاددهی - یادگیری به شمار می رود و فعالیتی است سازمان یافته و دارای قوانین مشخص که در آن دو یا چند دانش آموز برای رسیدن به اهداف آموزشی از قبل تعیین شده، در ارتباط با هم قرار میگیرند. بازی تحمیلی نیست و باید معیارهایی داشته باشد؛ نخست آن که متناسب با ویژگی ها، نیازها و توانایی های کودکان باشد؛ دوم، به تقویت و دقت و تمرکز و عکس العمل به موقع و پرورش خلاقیت توجه داشته باشد؛ سوم، فعالیت ها و رفتارهای موجود در بازی، معنی و مفهوم داشته باشد؛ چهارم، بین بخشهای مختلف بازی رابطه ی منطقی وجود داشته باشد؛ پنجم، به گونه ای طراحی شود که بر اعلام برنده و بازنده تأکید زیادی نشود (جاودان خرد، همت فر، ۱۴۰۱). براساس ماده ۳۱ بند ۱ عهدنامه کنوانسیون حقوق کودک «کشورهای عضو حق کودک را برای استراحت، داشتن اوقات فراغت، بازی کردن و فعالیت های تفریحی متناسب با سن کودک و مشارکت آزادانه در زندگی فرهنگی و هنری به رسمیت می شناسند». همچنین در بند ۲ همین ماده آمده است: «کشورهای عضو حق کودک برای مشارکت کامل در زندگی فرهنگی و هنری را محترم شمرده و ترویج خواهند کرد و مشوق فراهم ساختن فرصت های برابر و متناسب برای فعالیت های فرهنگی، هنری و تفریحی خواهند بود.» در این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش ها می باشیم: بازی چند نوع است و چه تاثیری بر جسم و روان کودکان دارد؟ در هر صورت هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر بازی بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی می باشد.

۲- روش شناسی

این پژوهش با توجه به موضوع، از روش کتابخانه ای استفاده شده است. در ابتدای تحقیق تمامی موضوعات پیشنهادی نوشته شدند، سپس یک موضوع را که در جامعه خیلی مهم است، مشخص شدند. بعد از آن، کتاب ها، مجلات و مقالات مختلف در مورد این موضوع شناسایی شدند و با استفاده از فیش نگاری ها مطالب مورد نیاز پژوهش جمع آوری شدند و همه ی این یادداشت ها در یک زمان معین طبقه بندی شدند و سپس بعد از تجزیه و تحلیل آن ها، نوشتن مقاله آغاز شد.

۳- بحث اصلی

بازی فعالیتی خودخواسته، داوطلبانه است و فرآیندی چندبعدی است که در خدمت تکامل و رشد کودک می باشد و می تواند راهی جهت تخلیه انرژی های درونی کودک باشد و راه را برای یادگیری او هموارتر سازد و منجر به رشد اجتماعی و بهبود مهارت های ارتباطی کودک شود و همچنین بازی وسیله و مقدمه ای است برای آمادگی کودک و تلاشی است در راه شکل گیری شخصیت و کمالات انسانی او، به همین جهت است که در تنوع بازی ها از بازی هایی که کودک را در راه تعلیم و تربیت یاری می دهند، نباید غافل بود. اگر بازی با یک فعالیت درسی همراه باشد، خوشایندی حاصل از بازی با درس مورد نظر پیوند میخورد و کودک به درس علاقه مند می شود. بازی باعث ایجاد لذت می شود، دانش آموزان به بازی علاقه مندی زیادی نشان می دهند؛ زیرا خودشان در جریان فعالیت قرار می گیرند. مشارکت و درگیری فراگیری دانش آموز، جزء اساسی روش یادگیری است (یارمحمدی واصل، رشید، بهرامی، ۱۳۹۳).

۳-۱- انواع بازی

- ۱) بازی های جسمی: یکی از قدیمی ترین نوع بازی هاست که از پیامد آن تقویت عضلات می باشد. این بازی ها هم به صورت فردی و هم به صورت گروهی صورت می گیرد و به محلی خاص و یا وسایلی ویژه نیاز ندارد. بازی هایی از قبیل توپ بازی، پرش، تعقیب کردن، پرتاب کردن و... بازی هایی هستند که اغلب جسمی می باشند.
- ۲) بازی های تقلیدی: بازی هایی را که کودک در آن ویژگی های رفتاری خودش را تغییر داده و خود را همانند دیگران می کند بازی های تقلیدی نامیده می شود. کودک در این گونه بازی ها نقش افرادی را که آن ها را دوست دارد تقلید می نماید؛ مثلاً نقش پدر، مادر، خواهر و... و یا در دوران دبستان بیش تر نقش مربیان و معلمان را تقلید می کند و بالاخره در دوران بلوغ و نوجوانی نقش همسالان را به سایر نقش ها ترجیح می دهد و فعالیت هایی انجام می دهد که در آن ها از دوستان خود «همانند سازی» نماید.

- ۳) بازی های نمایشی: بازی های تقلیدی و نمایشی وجه مشترک زیادی دارند و بازی نمایشی نوعی بازی تقلیدی است. در بازی تقلیدی کودک سعی به تقلید نقش دارد در حالی که در بازی نمایشی کودک علاوه بر تقلید نقش انتظار خود را نیز بیان می کند. به طور مثال، هرگاه کودک دارای پدری سخت گیر و مستبد باشد کودک در بازی تقلیدی سخت گیر می شود ولی در بازی نمایشی علاوه بر سخت گیری انتظار همدردی و محبت پدر را بر خود نیز منعکس می کند. بازی نمایشی مهم ترین بازی ای است که در آن احساسات، نیازها و عواطف کودکان نمایان می شود. ایفای نقش در بازی استعداد کودک را نیز ارزیابی می نماید و در پرورش آن موثر است.
- ۴) بازی های نمادین: در بازی های نمادین کودک در اندیشه های خود غرق می شود و تمام آرزوهای خود را با استفاده از وسایل نمادین و از طریق بازی به بیرون می ریزد. با این که این نوع بازی از واقعیت به دور است ولی پرورش نیروی ذهنی و خلاقیت در آن بسیار مورد توجه است. مثلاً دعوا با مادر، یعنی احساس گناه دعوا با مادرش را با تنبیه و زندانی کردن عروسک جا به جا می کند.
- ۵) بازی های تخیلی: تخیل عبارت است از تجسم شیء بدون حضور عینی آن، یعنی اگر شیء ای را که موجود نیست و ما آن را در ذهن خود تجسم بکنیم در واقع دست به کار تخیل زده ایم.
- ۶) بازی های آموزشی: توجه به نقش بازی در امر آموزش کودکان، منجر به ایجاد بازی هایی شده است که بازی های آموزشی نامیده می شود. هر گاه بازی به عنوان وسیله ای جهت کسب لذت و انجام فعالیت از طرف کودک و به قصد فراهم آوردن امکاناتی جهت تعامل با محیط صورت گیرد بازی نامیده می شود. اما هر گاه بازی به قصد رسیدن به هدفی آموزشی طرح ریزی گردد در حقیقت نوعی برنامه آموزشی یا وسیله آموزشی است. ویژگی های خاص بازی و فواید گوناگون آن در رشد همه جانبه قوای ذهنی، جسمی، شخصیتی و اجتماعی کودک منجر به ظهور بازی های آموزشی شده است (روزه، احمدی، ۱۳۹۴). معلمان علاوه بر تدریس دروس مختلف با به کارگیری بازی های آموزشی می توانند مطالب مهمی را به کودکان انتقال دهند. ممکن است یک معلم فقط با روش سخنرانی به تدریس بپردازد و دانش آموز در کلاس خسته شود. اما معمولاً تمام دانش آموزان از یادگیری به وسیله ی بازی های آموزشی استقبال می کنند.

۲-۳- نقش های بازی

۱) نقش بازی در رشد جسمانی

همانطور که فعالیت فکری زمینه ساز رشد اندیشه می باشد، فعالیت های جسمی نیز سبب سلامت و توانایی جسم می شود. در بازی هایی مانند دویدن، خم شدن، پریدن، بالا رفتن و... کودک فعالیت جسمی دارد و این فعالیت ضمن تمرین حرکات بدنی، نوعی ورزش محسوب شده، بر قدرت بدنی و چالاکی او می افزاید و او را از حالت انفعال و انزوا دور می سازد. کودکان به کمک بازی، عضلات خود را قوی می کنند و بسیاری از مهارت های حرکتی - روانی را که می تواند مقبولیت اجتماعی برای آن ها به ارمغان بیاورد، یاد می گیرند. به طور کلی، بازی باعث افزایش قدرت بدنی، هماهنگی و تعادل بین اندام ها، افزایش استقامت و مقاومت بدن می شود و کودک در مقابل بیماری ها محفوظ می ماند (صابریان، مرادی، ۱۳۹۷).

۲) نقش بازی در رشد عقلانی و اعتماد به نفس

بازی های ورزشی می توانند در ایجاد اعتماد به نفس در دختران و پسران موثر باشند. آن ها می آموزند که می توانند تمرین کنند، پیشرفت کنند و به اهداف خود دست یابند. ورزش کردن به آن ها می آموزد که توانایی های خود را بشناسند و نقاط ضعف خود را بپذیرند یا تقویت کنند، با شکست مقابله کنند، دایره دوستان خود را گسترش داده و کار تیمی را بیاموزند (بهارلو، هاشمی، ۱۳۹۸).

۳) نقش بازی در رشد عواطف

کودک از طریق بازی، چه به صورت آگاه و چه ناخودآگاه ناراحتی ها، خشم، ترس، کینه، مهر و علاقه خود را نمایان می سازد. با بروز این حالات درونی کودک می آموزد که باید به نحوی با آن ها کنار بیاید یا از آن ها دوری می جوید و حتی ممکن است آن ها را کنترل سازد. بازی راهی است جهت درک تشخیص کودک، مشاهده بازی کودک و توجه به محتوای آن؛ خودآگاه یا ناخودآگاه ضمن تسکین تنش های کودک می تواند مانند شاخصی برای توانایی کودک در مدارا با دیگران، تحمل سختی ها و محدودیت ها، انتظارات او از محیط و دیگران و همچنین آرزوها و احساسات او به کار رود.

۴) نقش بازی در رشد اجتماعی و ارتباط با همسالان

کودک با بازی یاد می گیرد که چگونه با کودکان دیگر رفتار کند. کودکان ممکن است سر اسباب بازی ها با هم دعوا کنند. اما تا زمانی که مشکل حاد پیش نیاید نباید مداخله کرد. تا کودکان خودشان یاد بگیرند که برنده و بازنده ی خوبی باشند. کودک در سنین اولیه خیلی توجه چندانی به همسالان خود ندارد اما پس از مدتی، بازی می توانند نقش مهمی را در رشد اجتماعی او ایفا نمایند. به طور مثال دو کودک وقتی به مدرسه می روند در زنگ ورزش و یا زنگ تفریح با انجام بازی های مختلف سعی می کنند با همدیگر ارتباط برقرار کنند و احساسات خود را نسبت به همدیگر نشان دهند.

۴- نتیجه گیری

یک کودک برای این که رشد کند و تجربیاتی را به دست آورد به انجام بازی های مختلفی می پردازد. مثلاً یک دختر با یک عروسک بازی می کند که با این بازی احساسات و عواطف او نمایان می شود، حتی او را برای مادر شدن در آینده آماده می سازد. بازی انواعی دارد از قبیل: بازی های جسمی، تقلیدی، نمایشی، نمادین و آموزشی می باشند. به هر حال بازی نقش حیاتی و مهمی در زندگی کودکان دارد و وسیله ای جهت کسب مهارت های زندگی، رشد خلاقیت، بسط قدرت تخیل، رشد جسمی، ذهنی و اجتماعی کودکان است. کودک در حین بازی یاد می گیرد چطور با افراد روابط اجتماعی برقرار کند و چطور مشکلات ناشی از این روابط را حل کند. کودک از طریق بازی های دسته جمعی مبتنی بر همکاری، تعامل با بزرگسالان را می آموزد. کودک با انجام بازی و دست ورزی های مختلف از نظر حافظه ی دیداری و شنیداری به خوبی تقویت می شود و در امر تحصیل به موفقیت و پیشرفت خواهد رسید. با توجه به اهمیت موضوع در این پژوهش، از والدین، معلمان و افراد موثر در امر تعلیم و تربیت انتظار می رود به این نکات خوب توجه کنند تا از بروز مشکلات ناشی از بی تفاوتی نسبت به کودکان جلوگیری و یا کاسته شود.

منابع

- انصاری اردلی، سجاد، رئیسی اردلی، رضا. (۱۴۰۰). نقش بازی های آموزشی در افزایش یادگیری دانش آموزان. مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی. شماره ۳۸، ۸۲ - ۷۵.
- اعظمی، محمود، جعفری، علیرضا. (۱۳۸۸). نقش بازی در پیشرفت تحصیلی (زبان آموزی) کودکان پایه سوم مقطع ابتدایی شهر تهران در سال ۸۶-۱۳۸۵. علوم رفتاری. دوره ۱، شماره ۲، ۳۰ - ۹.
- ضرابی شیرآباد، سوده. (۱۳۹۵). فضاهای یادگیری کودک با محوریت بازی. کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در عمران، معماری و شهرسازی. مهدی مقدم، امیرحسین، مهری، صدیقه، ثالث موید، مصطفی. (۱۴۰۱). بررسی نقش بازی در میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی. مجله پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش. دوره ۵، شماره ۵۲، ۵۳۴ - ۵۲۳.
- صابریان، بنیامین، مرادی، فرشته. (۱۳۹۷). بازی درمانی. تهران: آفتاب گیتی.
- حسینی نیاز، سیده یسنا، ایلوخوانی، راضیه، آرانپور، همداد. (۱۳۹۵). نقش بازی در ایجاد خلاقیت و پرورش کودکان. فصلنامه بهروز. دوره ۲۷، شماره ۹۳، ۲۱ - ۱۸.
- جاودان خرد، فاطمه، همت فر، مهرداد. (۱۴۰۱). تاثیر بازی های آموزشی بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی. نشریه علمی علوم زیست محیطی و دانش جغرافیا. دوره ۳، شماره ۲.
- یار محمدی واصل، مسیب، رشید، خسرو، بهرامی، فرشته. (۱۳۹۳). آموزش از طریق بازی بر بهبود نگرش ریاضی دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی. روان شناسی مدرسه و آموزشگاه. دوره ۳، شماره ۳، ۱۳۵ - ۱۲۲.
- بهارلو، فیروزه، هاشمی، سیده آمنه. (۱۳۹۸). راهکارهای عملی افزایش اعتماد به نفس در کودکان. پژوهشنامه اورمزد، شماره ۴۷ (ضمیمه شماره ۲)، ۱۷۰ - ۱۵۰.
- روزه، فرشاد، احمدی، عسکر. (۱۳۹۴). انواع بازی و بازی درمانی در روانشناسی. کنفرانس بین المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی. SID. <https://sid.ir/paper/834987/fa>